

NUKAN MAAMENI YENYII 'BO PELE HU

Dɔn juwoo gbalatɔmaa

A ke kaalonna da tɔɔi gaa nukan jɛi yɛnɛ yiihu diɔ lɛgbɔɔɔɔ laa, tɔlinmo laa da lilaa di nwundɔɔi.

A ke lɔnɛɛ nukan dɔɔi gaa maanɛ yɛnɛ nuan diɔ pɛli kweiwoo ɔɔi, diɔ laa di maameni la, yi di hwa ke jɛimaajɔn da mɔnɔ di hu, ɔɔ kele yɛnɛnuan kaa ɔɔi.

A ke tɔɔi gaa nukan jɛi yɛnɛyii hu ɔɔ maanɛ maa ɔ kɔnwɔ, hɔgɛ nukan hwɛpa pɔnɔ hwɔ gwɛi tɔgɔ hemɛi iɔi hu jɛitɔwɔnuan diɔ.

A ke lɔiɔaa kele yɛpuɔ gehu ɔɔ maanɛ gu hwaɔa tɔgɛ ɔɔi.

A ke lɔi kele hu nuan ɔowoo ɔa, tɔɔi lele gaa hinaa di wɔɔ Kaalonnaa hu, yai a di wɔɔ tɛtɔwɔ yii lɛlɛ jɛikulo, yɛ pɔnɔ yɛ di wɔɔ yii jaanɛ lɛgbɔɔɔɔ laa hui.

A ke yɛnɛ lɔi kele da jɔɔ kɔnɔn gɛnɛi ɔɔ di liimu ɔ hɔgɔ nɛgbɔɔɔɔ lelei da tɔɔi gaa jɛi yɛnɛ yii hu maa mɛni ɔai.

A ke gilipahia tɔnɔi ti hwilɔn nukan dɔɔi da jɔɔ lɛgbɔɔɔɔ laa ɔɔ gɛ, ɔlɛ yaɔɔ ke a di liimu hɔgɛ a gbɔɔkpɔ, yili ɔɔ a gɛ lɔi kele diwɔɔ jaakɔn gɛnɛ ɔ ɔo yɛnɛ.

Maanɛ nutɛitɛi, ɔ make a kpɔma yinɔa di gɔl diɔ, maakwɛli, da huto ɔɔ da nɛgbɔɔɔɔ, da tɔɔi gaa nukan jɛi yɛnɛyii hu di hee di kpanɔa kenaa kele ɔɔ, ɔ make ɔɛyi ɔ wɔ jaawooɔɔ kaa lai, yili kele ɔɔ gɛi yɛnɛ bilibili gemɛi jɔ jaakɔn gɛnɛi jɛi zea kaa Amɛlik lɔi hui, ɔ dɔn jaa jɛi laa a pɔlɔ kpala jɔ holo pou (10) gwɛlan nwaatɔnɔ pulu jɔn mɛinan yɛnan kɔu mɛihaaba (1948).

Dɔn jɔo toloo 1

Nukan gele kaa pɔlɔ kaa tanɔn, yiliba nu kɔle maawiyɔ pɔlɔ da tɔɔi gaa jɛi yɛnɛyii hu kɛpɔlɔ kaalo tanɔn; di kɛmɛni a nukan jaa ɔɔ gɛ hwɛkɛli wɛlikɛmaa ɔ lɔ di luwai.

Dɔn jɔo vɛelɛ 2

Dɔn jɛi huwoo kaa nukele ɔa tanɔn, guloju hwɔ ma yɛ ɔ ke a huwu mɛni, gu kɔlɔ kɛpɔlɔ, gu lawoo, jaala mɛni kena ɔlɔ, kilipahie huwu lɔpɛ, nɛi hu yii ɔo pɔlɔ ɔa, hɛn jɔlɔɔo pɔlɔ pɔ da nukaapɔlɔ da zɔgɛi, yɛ ɔ ke a hulonu da nɛnu yilipulu, yɛ ɔ ke lɔi gaa gbɔɔɔɔ ju mun, yɛ ɔ ke a lɔi yi gaa nii mɛlan nɔi yɛmu a ju mun dɔn jɛi huwoo kaa nukele ɔa tanɔn.

Dɔn jɔo zaaba 3

Maala kaa nukele yɛi ɔ yɛnɛkɛ, ɔ lɛgbɔɔɔɔ laa hɔlɔɔo, ɔlɛ gbɛnimaa yɛ kɔjɔ.

Dɔn jɔo naan 4

Nuta hwa pɛli lɛɛi lualaa hu da tɔlaalaa hu, luolaa da luoyɔu huɔu lɔpɛ da kpɛ.

Dɔn jɔo nɔɔli 5

Di hwɔ kia pai nuta mɔnɔɔɔi, di hwɔ kia pai mɛni jaanwana laai nuta ɔa, yi a nu kulo nulaa hu ɔlɛ yɛyɛ mɛlɛkpɛ ma.

Dɔn jɔo mɛida 6

Kene lɔpe gele, maane nu kele ɲɔ kaa lonna, ɔ ke a gɔlon ɲaa ma.

Dɔn ɲoo meihwele 7

Nu kele peliai a ge tɔn niila ɲe tɔnɔ mei. Nu kele hon bɛlɛ kaa tanɔn nukan maaton ɲei liila.

Dɔn ɲoo meihaaɓa 8

Maala kaa nukele yei ɔ li kititɛgɛ peɛ la; a gaa ye maameni ye ɔ piliju.

Dɔn ɲoo meinaan 9

Di hwa nu too gahwɛ ɲa, yi ɲun vɛ mai. A wwalakɛti di maakwiya ɲɔɔ lɔiɓa gahwa meni ɲɔɔ pɛlɔhu.

Dɔn ɲoo bou 10

Maala ka nukele yei, ɔ ɲɔɔ tian makɔɲɔ kititɛ gɛ peɛla, ɛɛ dian ti ɔ ke a kɔlon ɲaa ɔ make meni lɔpee daa zenwuɔn.

Dɔn ɲoo boukɔutanɔn 11

Nui lɔpee da meniɲɔɲɔɔ laahe ɲuɔ, meniti hwa pɛli kei a jɔn, yi jɔn ti hwɛ kɔlon ni ponɔɲa kitikepeɛ la, maakɔɲɔnuaan ɲei ɓa.

Tɔn hwa pɛli nui lɔpe honji menita ɓa yiyai meni ti kei lowai, dɔn ti hwɛ ke laali; yilipulu menikei lowai tɔn mɔ a laa nui ti mei, ɔ make a kwia.

Dɔn ɲoo boukɔu hweele 12

Nuta hwa naa lɔ mɛlan ɲii pɛlɛ hu, lɔ kpɛli-kpɛli, ɲei bɛɛn meni hu, da gbiniɓa meni tamaa hu, naa kala pɛlɛ pɔ.

Dɔn ɲoo boukɔu haaba 13

Maala kaa nukele yei ɔ hiɛ a niiɓapɛlɛ, ɛɛ ɔ he niiɓa kenaa ɲɔ lɔi hu.

Maala kaa nukele yei ye pɛli kuloi lɔi lɔpe hu, ɔ make gbɔɔ lɔi, ɛɛ ɔ pɔnɔ ɔ ɲa gbɔɔ lɔi ti hu.

Dɔn ɲoo boukɔu naan 14

Nui lɔpe da ɲɛikɔu kpɔlu jeei, maala kaa ɲei ɔ maakilɛ lɔi takpɛli hu, yiyan nɔiti a pɛli ɲee hee mu.

Maakilɛlaa ti hwa pɛli tɛgɛi meni nɔɲɔn kemun gbɔɔkpɔ pɔ yi hwɛ ɓa lɔi ɲun ma meniɲɔɲɔn da kaala.

Dɔn ɲoo boukɔu lɔɔli 15

Maala kaa nukele yei ɔ lɔi lonna hɔlɔɓo.

Di hwa pɛli lɔilonna kuloi nu yei hulu meni hu ɛɛ maala hwɛ ɲɔnɔ nu yei hwɛ ɲɔ lɔilonna maahwalin.

Dɔn ɲoo boukɔumɛida 16

Nɛɛnu da hulonu da hɛli kpilayela da di laɲayela da pɛli heei di keɔ guloju hwɔ ma yɛkɛ la a huɠu mɛni, lɔilon na mɛni, ɔlɛ yala pɛlɔ mɛni. Di pɛliɛ a di ke ɲiiɓoo ti hu, ɔ make di taɠai lowai.

Lɛgbɔɔɓa da laana ɓɛ a hilɔtai laa ma.

Pɛlɛn mɔ ɓa a kpɔmaayi hɔɔtɔma, ɔlɛ maala ka ɲɛi gbɔmayii ti da nɔi ɲɛitɔwɔ nuaan di maakɔɲɔn.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihweelɛ 17

Nukan lɔpee jɔlɔɓo hɛn gaa a ɓɔɔ, ɔ make g boukɔuaa kpɔn ju.

Di hwa nu yee kpilan di hwɔ jɔlɔɓo hɛn gulo ɲɛi.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihaaɓa 18

Nui lɔpee a pɛli gbɔwɔ kilipahie kɛi, niiɓa yiiɓo pɛlɔ hu. Mukulaa ɓa a pɛli niiɓa kalan ɣɛi, ɔ niiɓa yiiɓo juwu yii ɓo pɛlɔ hu.

Dɔn ɲoo boukɔumɛinan 19

Maala kaa nui lɔpee gɔle yɛi ɲɔɔ kilipahie lɛ ɔ gweiwoɔɓo, ɔ gilipuju kwɛli, ɔ jɔlɔɓo ɔ nɛi nuta kpɛli ɲaa diɔ kɛnakele yi ɲɔu hwa kɛ ju.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ 20

Maala kaa nukele yɛi ɔ ɲundo kɛ, ɔlɛ ɔ kpɔn naa liilaa hu.

Di hwa nu yee kpɛlan di hwɔ nɔ kpɔn ju.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ kɔu tanɔn 21

Maala kaa nukele yɛi, ɔ tɔɔi hɔlɔɓo ɲɔɔ lɔi ɲawoɓo mɛni hu, a wala kɛ a yaa kpinii, ɔ kɛ nui a ɲɛɛ lɛmai.

Maala kaa nukele yɛi, ɔ kolokɛ gahanama ɓa ɲɔɔ lɔi hu. Yiyan nuta hon bɛtlɔ hwa tɛɣɛ mɔlan ma.

Lɔilonnii kilipahie pɛlɔ ɓɔ lɔi ɲawoɓɔ a kuloju. Gilipahie ti a kɔlɔn nɔi nɔi ɲaawoɓo nuan he luwai a kɛ a nɔi kwei nuan kɔlɛ laamaawoo.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ kɔuweelɛ 22

Nu keke kɛmɛni a kpɔɲuyii ɓo mun mɔ gɛ, yɛ kɛ kpɔn ninimu. Ninin ti ɓɔ maanɛ ɔ pa ɓɔ a yeelaholon; yelɔgei, kaalɔnnaa, ɔlɛ mɛni kɔlɔn ɲa.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ kɔu haaɓa 23

Maala kaa nukele yɛi ɔ kolo kɛ, ɔ niiɓa kolokɛ tɔlinmo da ɲaane pɛlɔ mɛi; ɔ gɛ hwɔ pa kɛ a nui kolo hwɔ ma.

Nu kekolo ɓɔ maanɛ di zalama; ɔ kɛ a hulonu da nɛnu.

Kolokɛmun lɔpee a pɛli kolokɛnuaan maakɔɲa kpɔn naai; a wala keti ɔ to da hu.

Kolokɛmun nɔpee maala kaa ɲɛi ɔ viito, ɔ niiɓa pɛlɔ ɲaa kɛ. Gɛ kolo kɛi nowai ɲɛn ɔ kɛ a

doo; ələ yilipulu ŋoo hwito lowai yɛ hala ma.

Dɔn ŋoo bouhwweele kɔu naan 24

Maala kaa nukan ɲei ŋoo yii ə kɛ a bɛliya ju, gɔlɔi hwə toa pono, yaa da nainuaan di kɛ di ɲaane hu; yii hwilɔnna: kɔnɔn mɛni, maayilimɛni, yii mɛni, da hali mɛni, bɛlɛ di maamɛni walawala ɲei kulo mɛni keke ɓa.

Dɔn ŋoo bouhwweele kɔu lɔɔli 25

Kolo a wala kɛ ɲei, ɲɔn a pɛlɛma, kolo hwaa kpɛ ɲei, kalanɔnnaa a jɔlɔɓo, a pɔlɔ, a wala kɛti mɛni ta kpɛli a pɛlɛma, yi hwa pɛli gbɔɔmu, maala kaa ɲei yi maakɔmaa ə ɓo.

Maala kaa logaa laa da lokolo di yɛi di kpɔmaa hɔlɔɓo. Gbɔmaa ti a pɛli kɛi logele ɓa, ə make a wɛlilon.

Dɔn ŋoo bouhwweele kɔu mɛida 26

Maala kaa nukele yɛi di juto. Juto ti hɔŋo hwə ma, yi kpɔ hwilɔn maakwɛli kɔwɔtɔɔ ɓa. Maane kolo maakwɛli lakwɛli ə kɛ kɛna kɛle. Maane lakwɛli kɛnɛ kɛɛ laa ə kɛ kɛnaa kɛle tɔwɔ, nui lɔpɛ gɛ hwaŋa a kɛ ɲei.

Maakwɛli ŋun ma ya ɓaa ə nukan holoon naa ɓo, ə doo gaa ɲɛi yɛnɛ yii hu maawiye. Ya ɓa maane ə wooman, ɲɛimaa hwɛli, da wɛlikɛmaa di lɔ lɔi kɛle lowai, huuwɛ ɲaa kɛle lowai ə gɛ liila ə kɛ diyɛi.

Maala kaa a longaanuaan yɛi di di loni huto pɛlɔ lɛn.

Dɔn ŋoo bouhwweele kɔumɛihweele 27

Maala kaa nukele yɛi ə geti kɛ nɔi ŋoo tɛtɔwɔ laa kpaalɔ mɛi, ə pɛlima ə dɔlɔ kulo.

Maala kaa nukele yɛi bɛlihen, gulohen, maa ə kɔŋo.

Dɔn ŋoo bouhwweele kɔumɛihaaɓa 28

Maala kaa nukele yɛi, ə getikɛ, yɛ dɔn ŋooŋaa ɲɛi ɓo di lɛ di kpaalɔ mɛi.

Dɔn ŋoo bouhwweele kɔu mɛinaan 29

Nu yaakpɛli geti kaama kpɔmaa yii hu. Maahɔlɔɓo gbɔmaa yii ti ɓa a pɛli ŋoo nukan naa laakulɔi a nele.

Tɔɔi gaa nu yɛi yɛnɛyii hu da ŋoo lɛgbɔɓa laa, maala keke hɔlɔɓoɔ ɲɛn lɔ gaama, ya ɓaa a mɔlaa diwɛi kɔwɔtɔi, kpɔmaa yii hu yi hulu mɛni hwə laa.

Maala ɲaa ti da lɛgbɔɓa ɲaa ti, gɛ pɛlɔ hwa pɛli kɛi a juwu takpɛli yi yɛnɛ keke puɔ geɓa hwə mo li.

Dɔn ŋoo bouhaaɓa 30

Kpalɔ ta kpɛli hwə laa yi a pɛli dɔn ɲaa ɲɛi maamɛni piliju, yɛ nu ŋoo tɔɔ gaa ɲɛi yɛnɛyii hu da ŋoo lɛgbɔɓa laa kulɔi ɲɛi: yɛ ə kɛ a lɔi, a kpɔn, ə make gu tɛitɛi.